

УДК: 316.77 : 004.738.5 (045)

Т. В. Мерщій

МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕРАКЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Державна служба якості освіти України

Анотація. У статті досліджується місце інформаційно-комунікаційних технологій у процесі інтеракції в інформаційному суспільстві. З'ясовано, що завдяки процесам глобалізації та стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій традиційні форми соціальної взаємодії – інтеракції трансформуються. Оновлення науково-технічної сфери соціокультурного простору, впровадження в повсякденне життя комп'ютерно-інформаційних технологій призводять до зміни існуючих форм соціальної взаємодії та сприяють руйнуванню звичних комунікативних зв'язків. Тому не викликає сумнівів, що специфічність інтеракційних процесів сучасної доби в умовах інформатизації спонукає до осмислення місця інформаційно-комунікативних технологій у сучасному суспільстві.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інтеракція, комунікація, трансформація інтеракції, персоналізація, віртуальне комунікативне середовище, інформаційне суспільство.

Вступ

Комунікація та інформація присутні на всіх етапах соціального розвитку, будучи механізмами функціонування, управління, соціалізації та суспільного прогресу. Людина здатна до перетворень природи, оскільки, з одного боку, сама є її частиною, з іншого – наділена здатністю усвідомлювати природний розвиток подій і власні потреби (цілепокладання). Кожному історичному часу та культурному середовищу притаманні свої особливості соціальної взаємодії. В сучасному світі завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям істотно змінюється процес інтеракції та її розвиток. Культура інформаційного суспільства стає тлом, на якому розгортається складна і неоднорідна система інтеракції. Комп'ютерно-інформаційні технології трансформують існуючі форми соціальної взаємодії, сприяють руйнуванню звичних комунікативних зв'язків. Подібні ідеї ми знаходимо у роздумах учених-філософів. Так, С. Тер-Мінасова, підкреслюючи соціокультурну сутність комунікативної складової мови, стверджує: «Слова пов'язують людей, поєднують їх через спілкування. Без спілкування немає суспільства, без суспільства немає людини соціальної, немає людини культурної, людини розумної, homo sapiens..... Її величність Комунікація править людьми, їхнім життям, розвитком, поведінкою, їхнім пізнанням світу і самих себе як частини цього світу» (Тер-Мінасова, 2000: 9). Схожу думку висловлює В. Антонов, зазначаючи, що соціокультурна детермінація мови одночасно передбачає, що поза суспільною та культурною комунікацією, з відривом від соціокультурних процесів навряд чи можливе реальне оволодіння нею, повноцінне її використання (Антонов, 2001: 50).

Актуалізація питання місця інформаційно-комунікаційних технологій в інтеракції в інформаційному суспільстві на сучасному етапі розвитку суспільства значною мірою пов'язана з тим, що традиційні форми соціальної взаємодії – інтеракції – трансформуються завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Більшою чи меншою мірою проблема осмислення місця інформаційно-комунікаційних технологій в інтеракції в інформаційному суспільстві знайшла відбиток у філософських і наукових дослідженнях В. Іванова («Межкультурные

коммуникации в постиндустриальном обществе»), Г. Почепцова («Теория коммуникации»), А. Чернова («Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы») та ін. Суспільним трансформаціям, позначеним впливом інформаційно-комунікативних технологій, присвячені роботи Е. Герасимової («Технологічна реальність масових комунікацій як ресурсна можливість розвитку освіти постмодерну»), Л. Ороховської («Світова спільнота в контексті глобалізаційних процесів: філософсько-історичний та соціокультурний аспекти»), В. Онопрієнко («Комунікація в науці як умова створення нового знання»). Тема діалогу як логіко-методологічного аналізу дискурсу постає в контексті логіки, семіотики та філософії мови в розробках Л. Дротянко («Масова культура в інформаційному суспільстві»), А. Конверського («Логіка (традиційна та сучасна): Підручник»), С. Кримського («Запити філософських смислів») та інших. Дослідженню соціокультурного аспекту проблеми включення України до глобальних комунікативних процесів присвячені роботи О. Антіпової («Соціокультурний простір інформаційної ери: взаємовплив природної та штучної мов: монографія»), Ю. Харченко («Колізії політичного дискурсу в діалозі Схід-Захід (постнекласичний підхід)») та інших авторів.

Мета і завдання

Метою даної статті є виявлення місця інформаційно-комунікаційних технологій у процесі інтеракції в інформаційному суспільстві. Підставою для досягнення мети стане порівняння концепцій учених-філософів Ф. Бацевича, Ю. Хабермаса, М. Бахтіна, згідно з якими основу загальноцивілізаційного розвитку становить послідовна зміна типів комунікацій, зокрема специфіка функціонування інформаційного простору.

Методологія дослідження

Для досягнення мети і більш конкретних дослідницьких завдань будуть використані соціокультурний та синергетичний підходи. Соціокультурний підхід застосовуватиметься до осмислення проблеми інтеракції в суспільному середовищі, передбачає її вивчення з позицій різноманітних впливів і взаємообумовленостей. Синергетичний підхід застосовується для

дослідження систем, у нашому випадку – інтеракція, що перебуває у стані постійної трансформації.

Результати

Історичний розвиток суспільства демонструє різноманітні типи комунікацій. Як зазначає О. Антіпова, залежно від специфіки обміну інформацією можна виділити довербальний, вербальний, писемний, літературний, електронний типи комунікації (Антіпова, 2013: 145).

Звернемося до найближчих для нашого дослідження концепцій, згідно з якими основу загально цивілізаційного розвитку становить послідовна зміна типів комунікацій, зокрема специфіка функціонування інформаційного простору. Під час комунікації учасники спілкування не лише надсилають інформацію, а й постійно її приймають, тобто здійснюють зворотний зв'язок. Так, на думку Ф. Бацевича, зворотний зв'язок – реакція адресата на повідомлення, яке допомагає адресантові зорієнтуватися в особі адресата визначити міру дівестості своїх аргументів, переконатись у досягненні чи недосагненні комунікативної мети (Бацевич, 2004: 67). У такому разі зворотній зв'язок є мовленням співрозмовника.

Ю. Хабермас зазначав, що «ідеї унікальності індивіда, постійного вибору власної ідентичності призводять у майбутньому, при появі теми комунікації, до уявлення, згідно з яким ідентичність неможливо реалізувати наодинці, успішність вибору власної ідентичності залежить багато в чому від інших» (Хабермас, 2003: 123). Однак в умовах віртуального буття особливо чітко простежується тенденція до практичного скасування суб'єктно – суб'єктної парадигми спілкування. Тут фактично існує тільки символічний суб'єкт, основною функцією якого в більшості випадків є навіть не комунікація, а персоналізація інформації. При найближчому розгляді віртуальне комунікативне середовище виступає, передусім, засобом безвекторності самовираження особистості. У рамках цього процесу втрачає актуальність положення М. Бахтіна про неможливість існування абстрактного слова чи мовної дії (Бахтин, 1979: 45). Особистість, яка користується Інтернетом як засобом для самовираження, не має чіткого уявлення про аудиторію. Остання для неї є абстрактною.

Має значення лише сам факт наявності гіпотетичної аудиторії поза контекстом її соціальних і особистісних характеристик. Особливо важливим є також обширність даної аудиторії, яка й обумовлює пріоритетність не спілкування як такого, а гіпотетичної можливості «заявити про себе всьому світу». Отже, переважаючий відсоток актив мережевого спілкування, по суті, не носить конструктивного характеру, оскільки вони не можуть розглядатися як справжній діалог. Технічні особливості Інтернету як засобу комунікації, а саме: безтілесність суб'єкта, нівелювання соціальної приналежності, необмеженість контактів, анонімність та інше, створюють у користувача емоційно - психологічний стан якоїсь «особистісно - комунікативної» ейфорії, перебуваючи в якому

мовець-суб'єкт перестає мати потребу в справжньому співрозмовникові. Він легко продукує його образ на основі власних стереотипів і конкретних преференцій, формуючи символічного візаві, здатного задовольнити всі особистісно - комунікативні потреби суб'єкта, що говорить. Отже, справжнього Іншого не існує. Його наявність є необов'язковою для цілей самовираження особистості. Отже, в полі зору залишається тільки мовець-суб'єкт тільки «Я», самовиражатися в процесі спілкування із «самим собою» (бо образ Іншого конституюється Мною). Так створюється ґрунт для здійснення ілюзії самореалізації особистості в процесі ілюзорного спілкування із символічним Іншим, підриває основи теорії єдино можливого існування суб'єкта тільки в протиставленні себе іншим і взаємодії з ними. Віртуальна комунікація в більшості випадків перетворюється на «голос волаючого в пустелі». Голос віртуального суб'єкта є невиразним на фоні голосів інших, подібних до нього. Як суб'єкти мережевої комунікації, її учасники конституюють особливий дискурсивний простір.

Посилюється протистояння традицій та інновацій, поглиблюється розрив між поколіннями, змінюється ієрархія цінностей та пріоритетів у масовій свідомості, трансформуються норми та моделі поведінки, практик і технологій спілкування. Стрімка зміна ціннісних орієнтирів сучасного інформатизованого суспільства ускладнює процес організації структури взаємодії, призводить до збоїв у роботі соціальних комунікацій. На місце колишніх практик взаємодії приходять нові зразки і норми соціальної поведінки, пов'язані зі стрімким розповсюдженням нових засобів та передачі інформації.

Ідеї символічного інтеракціонізму пояснюють соціальну реальність як таку, яка складається з різноманіття можливих «перспектив» та систем соціальних взаємодій (Мид Дж. Г., 1994: 199). Вони дозволяють порушити питання про те, що завдяки комунікації кожний член суспільства бере участь у колективній і координованій діяльності з конституювання самого суспільства. Такі ідеї отримали розвиток у контексті інтеракціональної інтерпретації процесів інформаційно-комунікаційних технологій. Інтеракціональний підхід розглядає смисли, цінності та знання як такі, що виникають із взаємодії історично та культурно обумовлених суб'єктів, а також з об'єктивної діяльності, яка існує через побудовані людиною смисли, однак цими смислами не вичерпується (Мид Дж. Г., 1994: 199). Саме поняття «інтеракції» виникло і поширилося відносно недавно. Спочатку її розглядали як соціальну взаємодію, як один із основних рівнів дослідження соціальної взаємодії на макрорівні суспільства.

Інтеракція – динамічна взаємодія і співвідношення між двома чи більше змінними, коли величина однієї змінної впливає на величину інших змінних. Головна особливість соціальної взаємодії полягає в тому, що вона є процесом впливу індивідів один на одного. Інакше кажучи, у процесі взаємодії має місце вплив свідомості, інтересів,

потреб, поведінкових установок однієї людини на іншу та навпаки. Але завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій інтеракція ХХІ ст. набула нового забарвлення. Вона трансформувалась, отримавши змогу взаємодіяти без безпосереднього контакту людей одне з одним. Якщо раніше інтеракція була способом передачі інформації через взаємодію, то зараз вона існує у дещо новому для себе амплуа. За допомогою засобів масової інформації, Інтернету здійснюється передача інформації, а поняття «взаємозв'язку» набуває штучного характеру (Новак, 2014: 119).

Інформаційно-комунікаційні технології є новітнім атрибутом взаємодії в умовах інформатизації суспільства та важливим чинником функціонування всіх його підсистем. Зростання різноманіття способів взаємодій, що змінюють спосіб і якість життя суб'єкта, сприяють розвитку комп'ютерних технологій, інтенсивності міжкультурних обмінів та міжнаціональних контактів. Але перш ніж давати оцінку важливості цих явищ у трансформації інтеракції, виділимо спочатку як позитивні, так і негативні сторони цього впливу. До позитивних сторін можна віднести, перш за все, те, що інформаційно-комунікативні технології дають унікальний шанс взаємодії різним культурним формам, які можуть вирватися за межі своєї національної обмеженості, прослідкувати та знайти динаміку розвитку один одного.

Завдяки останнім різко зросли темпи розповсюдження та споживання різноманітних культурних цінностей – стало можливим відвідування віртуальних музеїв, бібліотек, галерей, концертних залів, а також знайомство з геніальними шедеврами художників, архітекторів, скульпторів та інших відомих на весь світ митців. Інформаційна ера узаконила існування визначеного культурного стандарту, відповідно до якого людина інформаційного суспільства повинна володіти більше ніж двома іноземними мовами, одна з яких обов'язково англійська та вміти користуватися сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, здійснювати взаємодію через комунікаційні процеси з представниками інших культурних світів. Внаслідок цього, результати творчості в умовах інформатизації та всезагального доступу перестають бути надбанням тієї чи іншої нації, культури, а стають надбанням усього людства.

До позитивних впливів на культуру комп'ютерної віртуальної реальності віднесемо й відмічені Л. Дротянко такі можливості: представлення комп'ютером потрібної користувачеві інформації у зручному для сприйняття вигляді; одержання доступу до рідкісної інформації; популяризація найкращих взірців високої класики, полегшення процедур збереження інформації тощо (Дротянко, 2000: 143). Тобто комп'ютерна віртуальна реальність заощаджує час, надає можливість доступу до інформаційних ресурсів, а також стирає кордони між співрозмовниками.

Що ж стосується негативних моментів, то тут можна виділити такі:

- Інтернет сприяє стрімкому поглибленню культурної нерівності між країнами і народами;

- він різко загострив проблему національно-культурної ідентичності, яка сьогодні перетворилася на одну з найважливіших проблем;

- функціонування Інтернет-мережі призвело до зниження статусу національних мов, утвердивши міжкультурну взаємодію за допомогою англійської мови;

- в процесі Інтернет-комунікації зникає різноманіття типів культурної взаємодії (Новак, 2014: 120).

Перетворення системи комунікацій ставить нові завдання, так як швидкість і масштабність змін повсякденного життя є швидкоплинними, наука не встигає повною мірою аналізувати поточні проблеми суспільства і передбачати нові виклики сучасності, які сьогодні проявляються в зміні ієрархії ціннісних орієнтирів в системі соціальної взаємодії – інтеракції. Активізується необхідність визначення домінуючих факторів у сучасній інформатизованій системі, що, в свою чергу, потребує досконального вивчення механізмів організації комунікативного обміну в умовах глобалізації та швидкому розвитку інформаційних технологій, адже комунікаційні аспекти відносин супроводжують людину протягом усієї її життєдіяльності. Їхня інтенсифікація пов'язана зі вступом суспільства в інформаційну епоху. Вони стають базою для утворення нових форм суспільної взаємодії.

Обговорення

Говорячи про інтерактивну комунікацію в Мережі, ми характеризуємо її як діалогову комунікацію в реальному (такому, що відповідає міжособистісному спілкуванню) темпоральному режимі. Щодо діалогового компоненту інтерактивності, то його специфіку обґрунтував М. Бахтін, який наполягав, що будь-яка комунікація є реакцією на попередній вислів і, в свою чергу, передбачає комунікативну реакцію на себе. «Слово зорієнтоване на співбесідника, зорієнтоване на того, хто цей співбесідник: людина тієї ж соціальної групи чи ні, той, хто стоїть вище чи нижче (ієрархічний ранг співбесідника), пов'язаний чи не пов'язаний із мовцем якими-небудь більш тісними соціальними зв'язками (батько, брат, чоловік і т. д.). Абстрактного співбесідника, так би мовити, людини в собі, не може бути; з ним дійсно в нас не було би спільної мови ні в буквальному, ні в переносному значенні» (Бахтин, 1979: 93). Тобто діалоговий компонент інтерактивності актуалізується через можливість симетричного спілкування користувача в режимі «питання-відповіді» з іншою людиною чи групою людей.

Втім феномен інтерактивності не вичерпується лише інтерперсональним аспектом. Погодимось з М. Кастельсом, що провідне місце в ньому належить можливості самостійного реагування та маніпулювання медійними засобами. Дана можливість реалізується вже на етапі написання повідомлення через застосування графічного, музичного, іконічного та інших мультимедійних кодів. За таких умов автор-укладач мультимедійного повідомлення має потенційну можливість встановити багаторівневі зв'язки між частинами наративу, робити анотації багатьох

текстів і навіть відсилати читача безпосередньо до джерел, що цитуються, тим самим відтворюючи мультимедійне тло текстуальної інформації (Кастельс, 2000: 345).

У Мережі процес читання тексту перетворюється на його перегляд, тобто браузеринг. Технічно інтерактивний перегляд тексту відбувається із застосуванням технології браузера – програми перегляду, що дозволяє користувачеві перегортати сторінки, переглядаючи значну кількість інформації. На наш погляд, інтерактивну модель пошуку текстової інформації в Мережі вдало висвітлює Т. Рязанцева. Вона пропонує зрозуміти її через низку метафор: «подорож» (journey), «пошук і гортання сторінок» (search and browsing), «шляхи й маршрути» (paths), «мережі й вузли» (networks and nodes), «зв'язки й кнопки» (links and buttons), «вікна» (windows), «блокноти й картки» (notecards) тощо (Рязанцева, 2010: 31). Процес переміщення в інформаційному просторі гіпертексту одержує назву навігації. Навігація постає переходом від одного фрагменту гіпертексту до другого за допомогою гіперпосилань – дороговказів цього переходу.

Окреме місце у висвітленні феномена віртуальної інтерактивності належить її тлумаченню через взаємодію користувача та комп'ютерного середовища. Технічна опосередкованість Інтернет-комунікації актуалізує розуміння інтерактивності як активного впливу людини на комп'ютерне середовище з метою отримання потрібної інформації. Більше того, серед медіологів усе частіше лунає припущення, що комп'ютер виступає не тільки посередником, але й учасником комунікації. Насправді йдеться про ситуації, коли людина отримує різноманітну аудіо- і відеоінформацію через активізацію гіперпосилань і діалог з електронними системами доступу, бере участь у комп'ютерних іграх і навіть хоче придбати товари та послуги, при цьому не вступаючи у спілкування з живою людиною. Відтак комп'ютерне середовище має можливість здійснювати зворотній зв'язок, тобто виступати самостійним учасником комунікації. Отже, інтерактивність виявляється в інтерперсональному (зорієнтованому на Іншого), особистісному (зорієнтованому на самостійне реагування та маніпулювання медійними засобами) та комп'ютерно-зорієнтованому (такому, що ґрунтується на активному впливі на комп'ютерне середовище) дискурсах Інтернет-комунікації.

Як суб'єкти мережевої комунікації, її учасники конструюють особливий дискурсивний простір, характеристики якого нагадують дискурс літературного твору, де коди автора, тексту і адресата спочатку не збігаються. За аналогією з художнім твором, уявімо собі віртуального суб'єкта «розщепленим» на дві складові: автора, або реального суб'єкта, який продукує лист, і героя, віртуального суб'єкта, що здійснює процес комунікації. Необхідно зазначити, що коди героя і наратора збігаються, тобто розповідь ведеться від першої особи, і суб'єкт, що виробляє текст, одночасно є дійовою особою створюваного автором події.

У центрі структури електронної комунікації є не

однорівнева (суб'єкт - суб'єкт), а дворівнева комунікаційна модель, яка фактично включає як взаємодіючих суб'єктів, так і їхніх посередників □ наратора вони ж герої: суб'єкт, він же автор □ наратор (герой); наратор (герой) □ суб'єкт, він же автор. За М Бахтіним, «Я» має лише внутрішнє тіло як сукупність його власних відчуттів, у той час як «зовнішнє тіло» для нього □ це тіло Іншого, існуюче тільки з позиції Другого і для інших. Однак оскільки герой з автора, а значить, несе в собі його «іншість», правомірно говорити про єдність «іншості» і себе (Бахтин, 1979: 130). В електронному дискурсі Інший це не реальний інший, але частина самого автора, з якою останній вступає в символічний діалог. У М Бахтіна автор, що знаходиться поза героєм, володіє «надлишком бачення» стосовно до останнього і, отже, стає здатним створити цілісний закінчений образ героя і події (Бахтин, 1979: 78).

Одним із способів реалізації авторської ідеї, за М. Бахтіним, є монологічна розповідь. Для того, щоб ідейний зміст отримав можливість бути озвученим, автор створює необхідні сюжетні положення, тобто ставить свого героя в положення, покликані найбільш повно розкрити його характер і сутність. Для відома героїв і ідей «в одну просторову і тимчасову» точку «необхідні карнавальна свобода і карнавальна художня концепція простору й часу» (Бахтин, 1979: 118), які з успіхом реалізуються в умовах мережевого спілкування. Згідно з дослідженнями Е. Гофмана, входячи в незнайому ситуацію з безліччю учасників, кожна людина, зазвичай, прагне відповідати очікуванням присутніх. У цьому взаємному процесі виробництва вражень або самовираження учасників виділяють два різних види комунікації (за знаковою активністю): довільне, яким люди дають інформацію про себе в загальнозначущих символах, і мимовільне самовираження, якими вони видають себе. Але при використанні обох каналів комунікації діють об'єктивні обмеження безпосередньої взаємодії між людьми (необхідність демонстрації одних фактів і приховування інших, ідеалізація і т.д.). Ці обмеження впливають на її учасників і перетворюють звичайні прояви їхньої діяльності на театралізовані вистави. При цьому замість виконання робочого завдання і вільного вияву почуттів люди починають зображувати процес діяльності і передавати свої почуття оточуючим у навмисній, але прийнятній для них формі (Гофман, 1959: 122).

Отже, взаємодія відбувається не стільки між індивідами як суб'єктами, цілісними неподільними особистостями, скільки між зображуваними ними персонажами. Дані персонажі представляють собою весь спектр соціальних стереотипів, актуалізуються в карнавальній формі, тобто у формі ігрового діалогу із заданими ролями, мотиваціями, комунікативними стратегіями і мовними моделями.

Висновки

Інформаційно-комунікаційні технології посідають важливе місце в житті сучасної людини в інформаційну еру. Вони дозволили модифікувати

інтеракцію в Інтернеті: прискорити швидкість спілкування, скоротити відстань між користувачами, збільшити число «множинних реальностей» та усунути обмеження при ідентифікації, що дозволяє у віртуальному просторі покинути біологічну оболонку, залишити позаду свої соціальні ролі, які щодня виконуються в реальності.

Технічна опосередкованість Інтернет-комунікації актуалізує розуміння інтерактивності як активного впливу людини на комп'ютерне середовище з метою отримання потрібної інформації.

Проте інтеракція під впливом інформаційно-комунікаційних технологій будується сьогодні складно і суперечливо. З одного боку, вони сприяють, розширюють можливості, породжують нові канали комунікації; з іншого боку – здійснюють деформуючий вплив, змінюючи спосіб мислення і спілкування.

Список літератури

1. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. First Anchor Books Edition, 1959
2. Антіпова О. П. Соціокультурний простір інформаційної ери: взаємовплив природної та штучної мов : монографія – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, - 2013. – 175 с.
3. Антонов В. И. Язык и культура: Особенности этносемантической интерпретации // Вестник Московского университета. Серия 7. – 2001. – № 2. – С 50-59
4. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / [сост. С. Г. Бочаров; текст подгот. Г. С. Бернштейн и Л. В. Дерюгина; примеч. С. С. Аверинцева и С. Г. Бочарова. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.
5. Бачевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики / Ф. С. Бачевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 342 с.
6. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации — М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер» — 2001. — 656 с.
7. Герасимова Е. М. Технологічна реальність масових комунікацій як ресурсна можливість розвитку освіти постмодерну / Е. М. Герасимова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія. - 2015. - № 1. - С. 10-15.
8. Дротянко Л. Г. Масова культура в інформаційному суспільстві // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія: зб. наук. праць. – К.: Вид-во Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2009. – № 1 (9). – С. 141-144.
9. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
10. Конверський А. Є. Логіка (традиційна та сучасна): Підручник. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 535 с.
11. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
12. Мид Дж.Г. От жеста к символу // Американская социологическая мысль. М, 1994. – 234.
13. Онопрієнко В. І. Комунікація в науці як умова створення нового знання / В. І. Онопрієнко // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2004. – С. 11–14.
14. Ороховська Л. А. Світова спільнота в контексті глобалізаційних процесів: філософсько-історичний та соціокультурний аспекти : дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Л. А. Ороховська. – К., 2008. – 198 с.
15. Рязанцева Т. И. Гипертекст и электронная коммуникация. – М.: Издательство ЛКИ, 2010. – 256 с.
16. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово/Slovo, 2000. – 624 с
17. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А. А. Чернов. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. — 232 с.

Reference

1. Antipova, O.P. (2013). Sociokulturnij prostor informacijnoyi eri: vzajemovpliv prirodnoyi ta shtuchnoyi mov [Sociocultural space of Information Era: Interaction of Natural and Artificial Languages]. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
2. Antonov, V.I. (2001). Yazyk i kultura: Osobennosti etnosemanticheskoy interpretacii [Language and Culture: Peculiarities of Ethnosemantic interpretation]. Vestnik Moskovskogo universiteta, Bulletin of the Moscow University, Seriya 7, № 2, 50-59 [in Russian].
3. Bahtin, M.M. (1979). Estetika slovesnogo tvorchestva [Aesthetics of Written Word] (S.G. Bocharov, Ed.). Moscow: Iskustvo [in Russian].
4. Bacevich F.S. (2004). Osnovi komunikativnoyi lingvistiki [Fundamentals of Communicative Linguistics]. Kyiv: Vidavnychij centr «Akademiya» [in Russian].
5. Pocheptov, G.G. (2001). Teoriya kommunikacii [Theory of Communication]. Moscow: «Ref-buk», Kyiv: «Vakler» [in Russian].
6. Gerasimova, E.M. (2015). Tehnologichna realnist masovih komunikacij yak resursna mozhlivist rozvitku osviti postmodernu [Technological Reality of Mass Communication as Resource Possibility of Postmodern Education Development]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University, 1 (21), 10-15 [in Russian].
7. Drotianko L.G. (2009). Masova kultura v informacijnomu suspilstvi [Mass Culture in Information Society]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University, 1 (9), 141-144 [in Ukrainian].
8. Kastels, M. (2000). Informacionnaya epoha : ekonomika, obshestvo i kultura [The Information Age: Economy, Society and Culture]. Moscow: GU VshE [in Russian].
9. Konverskij, A.Ye. (2004). Logika (tradiciyna ta suchasna) [Logic: Traditional and Modern]. Kyiv: Centr navchalnoyi literaturi [in Ukrainian].
10. Krimskij, S.B. (2003). Zapiti filosofskih smisliv [Inquiries of Philosophical Meanings]. Kyiv: PARAPAN [in Ukrainian].
11. Mead, Dzh.G. (1994). Ot zhesta k simvolu [From Gesture to the Symbol]. Amerikanskaya sociologicheskaya mysl, American Sociological Thought. Moscow [in Russian].
12. Onopriyenko, V.I. (2004). Komunikaciya v nauci yak umova stvorenniya novogo znannya [Communication in Science as a Condition of Appearance of New Knowledge]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University, 1-15 [in Ukrainian].
13. Orohovska, L.A. (2008). Svitova spilnota v konteksti globalizacijnih procesiv: filosofsko-istorichnij ta sociokulturnij aspekti : dis. ... kand. filosof. nauk : spec. 09.00.03 «Socialna filosofiya ta filosofiya istoriyi». Kyiv [in Ukrainian].
15. Ryazanceva, T.I. (2010). Gipertekst i elektronnyaya kommunikaciya [Hypertext and Electronic Communication]. Moscow: Izdatelstvo LKI [in Russian].
16. Ter-Minasova, S.G. Yazyk i mezhkulturnaya kommunikaciya [Language and Intercultural Communication]. Moscow: Slovo/Slovo [in Russian].
17. Chernov, A.A. (2003). Stanovlenie globalnogo informacionnogo obshestva: problemy i perspektivy [Establishment of Global Information Society: Problems and Trends]. Moscow: Izdatelstvo-torgovaya korporaciya «Dashkov i K» [in Russian].

Т. В. Мерший

МЕСТО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ИНТЕРАКЦИИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье исследуется место информационно-коммуникационных технологий в процессе интеракции в информационном обществе. Выяснено, что благодаря процессам глобализации и стремительному развитию информационно-коммуникационных технологий, традиционные формы социального взаимодействия - интеракции трансформируются. Обновления научно-технической сферы социокультурного пространства, внедрения в повседневную жизнь компьютерно-информационных

технологій, приводять к изменению существующих форм социального взаимодействия и способствуют разрушению привычных коммуникативных связей. Поэтому не вызывает сомнений, что специфичность Интеракционная процессов современности в условиях информатизации побуждает к осмыслению места информационно-коммуникативных технологий в современном обществе.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, интеракция, коммуникация, трансформация интеракции, персонализация, виртуальная коммуникативная среда, информационное общество.

T. Merschi

PLACE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN INTERACTION IN THE INFORMATION SOCIETY

Introduction. Each historical time and cultural environment has its own peculiarities of social interaction. In the modern world, thanks to information and communication technologies, the process of interaction and its development is significantly changing. The culture of the information society is becoming the background on which a complex and heterogeneous system of interaction unfolds. Computer and information technology are transforming the existing forms of social interaction, contributing into the destruction of habitual communication. **The aim of** this article is to identify the place of information and communication technologies in the process of interaction in the information society. **The tasks** for achieving this goal are the comparison of the concepts of the philosophers F. Batsevich, Yu. Habermas, M. Bakhtin, according to which the basis of universal civilization development is a consistent change of types of communications, in particular the specificity of the functioning of the information space. **Research methods.** Socio-cultural and synergistic approaches will be used to achieve the goal and more specific research objectives. **Research results.** The historical development of society demonstrates various types of communication. Let us turn to the concepts closest to our study, according to which the basis of general civilizational development is a consistent change in types of communications: the concept of F. Batsevich's feedback, the idea of the uniqueness of the individual, the constant choice of his own identity of Yu. Habermas, the presence of a hypothetical contextualist audience of M. Bakhtin. **Conclusion.** The analysis makes it clear that the confrontation between traditions and innovations is increasing, the gaps between generations are widening, the hierarchy of values and priorities in the mass consciousness is changing, norms and patterns of behavior, practices and technologies of communication are being transformed. Information and communication technologies are the newest attribute of interaction in the conditions of informatization of society and an important factor of functioning of all its subsystems.

Keywords: information and communication technologies, interaction, communication, transformation of interaction, personalization, virtual communication environment, information society.

УДК 172.12 : 339.9 (045)

С. С. Орденів

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВА І ПРАВОСВІДОМОСТІ В ТРАНЗИТИВНИХ СУСПІЛЬСТВАХ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

Національний авіаційний університет;

e-mail: ordenov@nau.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-2572-8300; Researcher ID: Q-7658-2018

Анотація. В статті здійснюється соціально-філософське дослідження основних структурних компонентів, що зумовлюють трансформації права і правосвідомості в транзитивних суспільствах глобалізованого світу. Обґрунтовується положення, що дані компоненти детермінують відповідні ролі й функції права, а також відповідають за практичну реалізацію прав і свобод у транзитивних суспільствах. Незважаючи на те, що в умовах глобалізації юридичні системи та законодавство різних країн уніфікуються відповідно до норм міжнародного права, в транзитивних суспільствах регулятором відносин виступають не правові норми, а неписані правила соціальних дій, які склалися історично. Через це, право переходить там у форму неправи, а правосвідомість має девіантні прояви. Це обумовлює репресивну роль права, яка у неліберальній системі відносин розкривається як його протилежність, тобто, по суті, – неправо.

Ключові слова: право, правосвідомість, легізм, соціальні зв'язки і відносини, етатизм, традиціоналізм.

Вступ

Особливістю правових норм є їхній загальнообов'язковий характер, а також обумовленість рівнем розвитку суспільства та реальними відносинами, що історично склалися між людьми в процесі їхніх взаємин. Разом із тим, у глобалізованому світі юридичні системи різних країн уніфікуються відповідно до норм міжнародного права та у процесі їхньої все більш тісної взаємодії, імплементуються на внутрішньодержавному рівні, реалізуючись у формі міжнародно-правових зобов'язань. У результаті, міжнародно-правові стандарти інкорпуються у національні законодавчі системи країн, які перебувають на різних стадіях суспільного розвитку. Через це постає низка запитань: чи здатні країни, що інтегруються у глобалізовану спільноту, забезпечити практичне виконання імплементованих у їхні законодавчі

системи міжнародно-правових зобов'язань? І якщо ні, то чи кожна держава, яка має національне законодавство, є правовою у розумінні не лише фактичної наявності законодавчої бази, що містить ліберальні декларації, але й у контексті практичного забезпечення рівності доступу до прав і свобод усіх громадян? Тобто у вигляді визнаної свободи, затвердженої у формі їхньої правоздатності і правосуб'єктності? Поставлені питання актуалізують дане дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій

Теоретичною основою дослідження трансформації права та правосвідомості у транзитивних суспільствах, а також їхньої сутності і значення в структурі суспільних відносин, виступили праці Г. Гегеля, Е. Гідденса, І. Львіна, К. Леві-Строса, В. Соловйова, М. Цимбалюка Г. Шершеневича та ін.